

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja restaureerimise osakond

Kristiina Hussar

VÄNGLA VESIVESKI HETKEOLUKORRA ANALÜÜS

Veske, Vängla küla, Vigala vald, Rapla maakond

2011/2012. õ-a. Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituskursuse
lõputöö

Tallinn 2012

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et olen koostanud antud lõputöö iseseisvalt ning seda ei ole kellegi teise poolt varem kaitsmisele esitatud.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on töös viidatud.

„ ” 2012. a.

.....
(allkiri)

Töö vastab kehtivatele nõuetele ja lubatud kaitsmisele:

„ ” 2012. a.

.....

Kaitstud hindele:

.....
„ ” 2012. a.

.....

SISUKORD

1 SISSEJUHATUS.....	4
1.1 Tehnilised andmed	4
1.2 Asukoht.....	4
1.3 Asendiplaaniline lahendus	5
2 AJALOOLINE ÜLEVAADE	6
2.1 Piirkonna ajalooline ülevaade.....	6
2.2 Hoone ehitusajalooline ülevaade	7
3 HOONE TEHNILISE SEISUKORRA HINNANG.....	8
3.1 Vertikaalplaneerimine.....	8
3.2 Ruumilahendus	9
3.3 Alusmüür	9
3.4 Põrandad.....	9
3.5 Välisseinad.....	10
3.6 Siseseinad	10
3.7 Vahelaed	10
3.8 Katus	11
3.9 Korstnad ja küttekolded	11
3.10 Vihmaveesüsteem.....	11
3.11 Avatäited	11
4 ETTEPANEKUD JA SOBILIK FUNKTSIOON	11
4.1 Esmased toimingud	11
4.2 Ettepanekud	12
4.3 Sobilik funktsioon.....	13
5 KOKKUVÕTE	14
6 KASUTATUD MATERJAL	15
7 LISAD	16

1 SISSEJUHATUS

Kursuse lõputöö tegeleb Vängla vesiveski hoone hetkeolukorra analüüsiga, mille põhjal tehakse ettepanekuid hoone edasiseks kasutamiseks kui ka restaureerimiseks. Objekti valik oli spontaanne. Tuttava jutt väikeses külas asuvast vesiveskist ja soovist see tulevikus uuel otstarbel kasutusele võtta oli igati inspireeriv ning veelgi enam mõjutas asjaolu, et vesiveski hoonetüübina oli autorile täiesti tundmatu teema.

Asukoht: Veske, Vängla küla, Vigala vald, Raplamaa

Objekt ei ole mälestis

Kuuluvus: eraomand

Ehitusaasta: umberehitatud pärast 1920 või 1921 aasta põlemist.

Veski tüüp: jahuveski

Objekti külastamise aeg: 8. aprill ja 1.mai 2012.a.

1.1 Tehnilised andmed

maakatastri tunnus: 88401:001:0183

Sihtotstarbe: tootmismaa 100%

Krundi pindala: 3639 m² sh veetalune maa 2287 m²

Ehitusalune maa: 482 m²

1.2 Asukoht

Vängla vesiveski asub Vängla külas Vigala valla lääneosas Raplamaal. Lähim suurem keskus on Kivi-Vigala. Vängla küla paikneb Velise jõe mõlemal kaldal. Valdavalt on asustus piki jõe kaldaid. Tihedaim hoonestus on endise vesiveski naabruses. Küla läbib Avaste-Vigala kohalik tee. Küla põhjaservas asub suur majandushoonete kompleks, mille rajatised pärinevad kolhooside ajast.

Looduslikult ulatub Vängla külla Kasari luhtade sisemaapoolseim jätk, mille tõttu esineb Vänglas suurvee ajal üleujutusi. Üleujutamise takistamiseks on jõe ääres vallid. Vängla paisjärv asub Velise jõel Vesiveski ees, pindalaga 718 m² ja on mitteavalik veekogu.

1.3 Asendiplaaniline lahendus

Asendiskeem, kaardi alus www.maaamet.ee

Vängla vesiveski asetseb Velise jõe põhjakaldal. Hoone paikneb kinnistu põhjaservas vahetult Veski tee ääres. Kinnistule on ligipääs Veski teelt. Veski tee on tupiktee, mis teenindab peale veski kinnistut veel seitset krunti. Kinnistule jääb Vängla paisjärv koos paisuga. Suurvee ajal on enamus kinnistut vee all. Üleujutuste ajal ei ole vee eest kaitstud ka hoonesine plats. Haljastus paikneb kinnistu idaservas veski veerenni ääres ning hoone lõunakülje ees saarel, mis on vaadeldav suvel, kui veetase on madal. Vängla paisjärvele ning hoonele avaneb ilus vaade Avaste-Vigala tee sillalt. Lähimad hooned paiknevad kinnistust põhja pool Veski tee ääres. Enamus naaberkinnistutest on sihtotstarbe järgi elamumaad.

2 AJALOOLINE ÜLEVAADE

2.1 Piirkonna ajalooline ülevaade

Vängla küla tekkis Velise jõe koolmekoha juurde. Varasem nimi Mullaste. Mullaste vesiveski kohta pärinevad varaseimad teated aastast 1556. 18 saj esimesest poolest on teateid küla piires kahe Vana-Vigala mõisale kuuluva karjamõisa kohta. Jõe põhjakaldal oli Vängla (Vengle, Schwengeln'i nimest) ja jõe lõunakaldal Keelitse (Kelitze) karjamõis. Keelitse karjamõisa hoonestus nüüdseks hävinud.¹

Vängla karjamõisa keskus oli karjamõisa kujunduse dominandiks. Situatsioon on nüüdseks muutunud, ehitatud on uus maantee ja sild, uued ehitised.

Kaart a. 1857/1863. Vängla mõis (Schwengeln) foto O. Suuder. Muinsuskaitse arhiiv ERA.T-76.1.13172

Jõgede paisutamisel on Eestis pikk ajalugu ning majanduslik tagapõhi. Vanimad vesiveskid Eestis olid jahuveskid (12.–13. saj). Saeveskid hakkasid kerkima 16. saj viimasel veerandil. 19. saj lõpus tekkis uus vesiveski liik – elektritootmisveski, millest said alguse

¹ <http://et.wikipedia.org/wiki/Vängla>

hüdroelektrijaamad. Vesiveskid olid Eestis hinnas 1939. aastani. Teise maailmasõja ajal said paljud veskipaisud kannatada ning veskid ja jõujaamad jäid seisma. Kaunid paisjärved lasti veest tühjaks või kasvasid täis.²

2.2 Hoone ehitusajalooline ülevaade

Enne 1920/1921.a. põlengut oli veskihoone ehitatud parun von Üxkülli poolt. Alates 1893.aastast on Vängla vesiveski koos seal juuresolevate karjamõisa maade rentnikuks Madis Pernbaum. Pärast surma rentis hooneid ja valdusi edasi tema poeg A. Pernbaum, kellel oli sõlmitud von Üxkülliga leping aastani 1923. A. Pernbaum ise möldri ametit ei pidanud ja rentis veskit välja möldrile. Veskis jahvati vilja mitte ainult mõisa tarvis vaid teenindati ka ümberkaudseid talusid.

Pernbaum Vängla mõisa rentnik rendib Vängal vesiveski 6 aasta peale Madis Almertile, see on 23 apr 1910 - 23 apr 1916. Pernbaum rentis Madis Almertile veskit kuni 1. mai 1921 aastani. Vaata ka lisa nr 2 möldri Madis Almert skeem Vängla vesiveski paiknemisest koos naaberhoonetega.

Mõisad natsionaliseeriti pärast Vabadussõda, konfiskeeritud mõisamaad jagati Vabadussõja veteranidele, kes rajasid sinna asundustalusid. Samamoodi juhtus Vängla karjamõisa ja vesiveskiga. Karjamõisa maad jagati väiksemateks kinnistuteks, vesiveski omanikuks sai riik, kes rentis veskit välja, vt lisa nr 3.

28 augustil 1920. aastal kirjutab A. Pernbaum E. V. R. Põllutöö Ministeeriumi Tehnika Pea Valitsusele, kus palub vesiveski koht tema kätte pidada jätta, mis tema praeguste eluhoonetega ühe katuse all on, kuni 1924 a. 23 aprillini (van. kal.) järele ja palub endale sellekohane rendileping ära teha, ilma et veski enampakkumise alla saab määratud. Täpsustades, et tema kui ka tema kadunud isa on kõik aeg veskit ja paisu heas korras hoidnud ja omal kulul turbiini sisse seadnud ja veski hoonet parandanud.

1920/1921.a. oli veskis tulekahju, mille tagajärjel sai veskikoda kõvasti kannatada. Tulekahju tekkimise põhjuseid on tunnistuste alusel kaks. Politsei ülekuulamise järgi tunnistanud üles

2 Tiia Peedusaar „Paisude tulevik meie jõgedel. www.envir.ee/878420

möldri poeg, et tema ettevaatamatusest saanud tuli alguse. *Roosipotisse pannud hõövlilaastud bensiini peale tilgutanud tikust tuld tõmmanud ja lasknud potis põlema siis aga isa hiiudnud teda õhtusöögile, kartnud, et isa hakkab temaga taplema peitnud ta selle poti katuse räästa alla müüri palgi juurde ära.* Eestimaa Kinnistuse A/S EKA 1921.a. aruandes seisab aga, et Eduard Kasumer, tema poja ja härra Pernbaum'i õe ülekuulamisel on järgmist kindlaks tehtud: tulekahju tekkis neljapäeva öösel vastu reedet 12/13, kella ühe ajal öösel, kõikide arvamise järgi oli tegu tahtliku süütamisega kätemaksuks.

1922.a. protokollist selgub, et A. Pernbaum peab veski 2 aasta jooksul alates 1923. aastast üles ehitama omal kulul ning saab veski rendi 24 aastaks. 1923. a. kurdab Pernbaum majanduslike raskuste üle ning palub rendilepingu ümber teha kaasates endale partneri J. Kääri. 29. märts. 1924.a. läheb Vängla vesiveski siiski enampakkumisele 40 aastaks. Pakkumise võidab Hans Laas. Laasi kirjadest selgub, et 1927. aasta kevadel veski veel ei töötanud aga 1928. aastal arvatavasti juba töötas kuna kurdab, et pole mida jahvatada. 15.nov. 1930. teated, et on ehitatud uus veskihoone koos eluruumidega, veski uueks sisseseadeks on 3 paari kive ja turbiin.

Eesti vesiveskite inventeerimise 1991.aasta aruandes on kirjutatud, et vesiveski valdaja „kolhoos vabaduse“, kasutusel töökoda laona., säilivus rahuldav. Töötas viimati 1970ndatel.

3 HOONE TEHNILISE SEISUKORRA HINNANG

3.1 Vertikaalplaneerimine

Vesiveski on ehitatud Velise jõe kaldale. Hoone lõunakülg on ehitatud jõe kaldale vette. Kevadiste üleujutuste ajal võib vesi ulatuda hoone põhjakülje sissesõiduteeni, vt lisa nr 7. Veetaseme muutuv olukord on kahjustanud hoone lõunakülje seina. Hoone projekteerimisel tuleks pinnast hoone seina ääres alandata ning kalletega vihmavesi hoonest eemale juhtida.

Velise jõel olev ülevoolupais on ilma sillata ning osaliselt säilinud. Sõltuvalt hoone tulevases otstarbest ning keskkonnamõju hinnangust sõltub paisu edasine kasutus. Kuna tegemist on tootmiskaaga ja omanikul huvi hakata tootma hüdroenergiat võib tekkida olukord, kus paisu korrastatakse ning paisjärve puhastatakse.

Hoone idaküljel asuv veski renn on rahuldavalt säilinud. Hoone seina ette paigaldatud

metallist võre. Läänepoolsemat renni avaust seinal on hiljem remonditud ning paekivist kaare osa täisvalatud, uus kandiline avaus on sillatud metallosadega. Seinal on dateering aastast 1938.

3.2 Ruumilahendus

Hoone on L-kujulise põhiplaaniga 2 korruseline hoone kõrge viilualusega. Hoone jaguneb funktsioonilt kaheks veskikoda ja eluhoone. Eluhoone I korrusel 3 suuremat ruumi, ja mõned väiksemad abiruumid. Eluhoone ühte ruumi, mis asetseb vahetult veskihoone seina ääres ei õnnestunud vaadelda kuna ukсед olid kinni.

Veskihoone I korrus jagatud põhimõtteliselt kaheks ruumiks veskikoda ja põhjapoolisel küljel asuv suurem ruum. Veskikojal vahetasand. Veskikoja II korruse viilu all põhjapoolses otsas kaks tuba koos viilualuste panipaikadega. Veskiinventari pole säilinud.

3.3 Alusmüür

Hoone massiivsete paekivi seinte all on arvatavasti pae ja raudkividest alusmüür. Veskikoja veerenni seina ja välismüüri vahe on täidetud paekivist pinnase seguga, vt lisa nr 22.

Lõunakülje alusmüür paikneb enamus ajast vees. Sokli ladumisel on kasutatud kohati suuri maakive. Praod soklis näitavad, et pinnas hoone all on vajunud erinevalt. Elumaja edelanurka on hilisemal ajal tugevdatud betooniga, et vältida hoone nurga varisemist jõkke, tänaseni on näha puidust raketist. Hoone lõunakülje alusmüüri osal on näha samuti hilisemaid betooniparandusi.

3.4 Põrandad

Elumaja ruumides on olnud enne veskihoone põlemist värvitud laudpõrandad. Hiljem kui veskihoonele koos elumajaga uus katus peale ehitatud sai puuduvad andmed, mis sai allesjäänud põrandatest ja mis otstarbel ruume kasutati. Mainitakse küll, et 1932 aastal taastati nii eluruumid kui ka veskikoda. 1991. a O. Suuderi aruandest teab, et ruume kasutas kolhoos töökoja ja laoruumidena. Sissekukkunud vahelae sodi alt on näha ka praegu laudpõrandat, mis on akende ja uste puudumise ning katuse aukude tõttu mädanenud ja kohati üldse puudub.

Veskihoone I korrusel on valatud betoonpõrandad, veerenni äärest on betoon koos paekiviseinaga mõranenud ning kohati renni kukkunud. Veskikoja II korruse ruumides tavalised laudpõrandad.

3.5 Välisseinad

I korruse paekivi seinad

Varasemalt on seinad olnud paekivist lubjakivi seguga täidetud ning väljast krohvitud.

I korruse seinad massiivsed paekivist. Vihmaveega on kivide vahelt sideaine ära uhatud. Kohati katkendlikult alles, siin seal tehtud hilisemaid parandusi tsementkrohviga. Seintel nähtavad praod nurkades kui ka avade juures. Eluhoone edelanurga seinas suur pragu, mis on tingitud arvatavasti pinnase vajumisest jõe pool. Paekivi seinad rohkem kahjustatud uste kohal, kus katus katki, vihmavesi jõuab kergemini paekivimüüritise sisse ja lõhub seda. Eriti hästi on nähtav hoone kirdenurga paekiviseina lagunemine tingituna katkisest katusest ja puudevast vihmavee süsteemist. Müürilati alune paekivi müür lagunenu.

Uste ja akende avade juures on kasutatud seinte parandustel punast telliskivi, betoonist silluseid, tsementsegu. Veskikoja lääneseinal nähtavad peenikesed praod, fotode järgi tundub, et seinad on erinevatel aegadel parandatud.

II korruse otsaviilu seinad puidust

Viilu otsaseinad puidust. Viimistluseks horisontaalne laud. Pole arusaadav kas on olnud pärast ümberehitus värvitud või mitte.

3.6 Siseseinad

I korrusel nii veskikoja kui ka elumaja seinad massiivsed paekivist. Eluhoone seinad hiljem üle löödud papiga. Kohad kus papp on ära tulnud võib näha paekivi seinad musta ladu, mis eeldab, et seinad pidi olema varasemalt krohvitud. Samuti on varasemad ruumide vahelised avatud paekiviseintes kinni ehitatud. Varasemalt enne vesiveski põlengut mainitakse, et seinad olid seest krohvitud kui ka tapetseeritud. Elumaja lääneservas väiksemates ruumideks jagatud eeskoda ja selle taga olev ruum laotud tellisest, ning krohvitud.

I korruse veskikoja seinad paekivist, hilisem kitsas juurdeehitus on laotud silikaatkivist.

Veskikoja II korruse tubade seinad puitkonstruktsioonis, seestpoolt viimistletud lauaga.

3.7 Vahelaed

Veskikoja vahelaed on ehitatud puitkonstruktsioonis ning on rahuldavalt säilinud. Vahetasandi

palgid mädanenud idaservas oleva puuduva akna tõttu. Veskirenni kohal olevad puitpostid ja talad kandilised. Postid toetuvad veerenni ääres olevale betoonpõrandale. Puittalade otste lõpetus poolkaarja kujuga, vt lisa nr 22. Veskikoja suure ruumi laes võimsad ümarpalgid Veskikoja kõrvalruumis massiivsed puittalad, vt lisa nr 19. Veskikoja nurgas olevate väikeste ruumide lagi on raudbetoonist. Elumaja puitvahelaed enamuses sissekukkunud. Siin seal on vahelagesid altpoolt kaetud eterniitplaatidega.

3.8 Katus

Hoone on viilkatusega. Hoone katuse puitkonstruktsioon suhteliselt hästi säilinud.

Elumaja katuse toolvärk põhjaküljel ära mädanenud. Katusekonstruktsiooniks ümarad puitpalgid. Katus kaetud eterniidiga, neelukohad vormistatud plekiga. Eterniitkatuse all näha varasem laastukatus. Enne põlemist hoonel pilbaskatus.

3.9 Korstnad ja küttekolded

Hoonel on kaks korstent, üks veskikojal ja teine elumajal. Korstnad on laotud punasest tellisest. Korstendes pikipraod ning korstnapitsi kivid lahti. Veskikoja II korrusel kui ka elumajas säilinud hilisemad raudahjud. 1920.aastatel mainitakse, et elumajal oli pottahjusid 4 ja üks telliskivist ahi. Samuti oli üks telliskividest pliit.

3.10 Vihmaveesüsteem

Hoonel vihmaveesüsteem puudub.

3.11 Avatäited

Siseuste sillused paekiviseintes palkidest. Siseuksed lihtsad laudadest. Säilinud akendel näha dekoratiivset ruudujaotust. Viilualusel aknal ümarkaarega ülemine osa. Juugendstiilis akende II korruse klaasijaotusel näha, kuidas alumise osa jaotus on olnud laudisega. Välisüksed puidust laudisega. Üks suurem üks dekoratiivse ruudukujulise klaasijaotusega. Vaata lisasid nr 14 ja 15.

4 ETTEPANEKUD JA SOBILIK FUNKTSIOON

4.1 Esmased toimingud

Enne edasist projekteerimist tuleks hinnata hoone alusmüüri- sein-, vahelagede- ja katusekonstruktsioonide insenertehnilist seisukorda.

Antud töö käsitleb veskihoone ajalugu suhteliselt põgusalt keskendudes olemasolevale säilinud hoonele. Vängla karjamõisa uurides leiaks ehk veel midagi põnevat eelnevate veskihoonete kohta.

Esmased ülesanded hoone konserveerimiseks oleks katuseaukude parandamine ja avatäidete kinnipanek, et tõkestada vihmavee sattumist allesjäänud vahelae konstruktsioonidele. Samuti tõkestada inimeste pääsu tühja, kohati varisemisohtliku (vahelaed) hoonesse.

4.2 Ettepanekud

Hoone alusmüüri ja paekivi seinu tuleb kindlalt tugevdada ja remontida, seda vastavalt insenertehnilise lahendusele. Kuna varasemalt on kasutaud lubajamörti ning lubikrohvi siis edasisel fassaadide viimistlusel peaks jälgima kasutatud traditsioonilisi materjale. Hoone paekiviladu on must ja erinev ning varasemalt krohvitud, kuid sõltuvalt siinkohal kasutusest ja rekonstrueerimise ulatusest võiks mõelda ka seinu vuukide täitmisele ja ebahühtlase paekiviseina näitamisele. Hoone paekivist siseseinad lubikrohvida.

Lammutada hilisem silikaattelistest juurdeehitus veskikojas. Samuti võiks kaaluda elumaja telliseseinte eemaldamist, mis moodustavad momendil kõige läänepoolsema seinu ääres kolm väikest ruumi. Seinte lammutamine võimaldaks teha esimesele korrusele elumaja ossa ühe suurema ruumi. Uute akende tellimisel võiks jälgida vanade akende dekoratiivset raamijaotust. Uksed põhjaküljel võiksid olla lahendatud ühtse stiiliga ning miks mitte võtta eeskujuna klaastahveldisega uksest, mis annaks rohkem valgust ruumidesse kus ühes otsas on suhteliselt väike aken. Elumaja II korrust on võimalik kasutusele võtta ühtse suure saalina, mis säilitaks hoone välisilme. Kui soovida paigutada elumaja II korrusele eluruume siis võib mõelda jõe poolsesse lõunakülge akende tegemist. Hoone restaureerimisel peaks säilitama hoone viilkatusega mahu ning avade (akende) kuju ning jaotuse seinas. Samuti materjalide kasutuse paekivi sein ja lubikrohv ning viilutste horisontaalse puitlaudise. Säilinud vahelaegi ruumis nr 4 võimalusel eksponeerida. Leida sobilik funktsioon, mis jätkaks võimaluse veskikoja eksponeerimiseks. Katuse kattena eelistada puitmaterjali (laast, kimm). Uue katuse tegemisel jälgida vana katuse räästast, mitte ehitada tuulekasti. Korstnad remontida ning krohvida, paigaldada korstnaplekk ning sõltuvalt katusematerjali viimistlusest ka sädemepüüdja.

Veskipaisu taastamisel tuleb arvestada, et veekasutusloa saamiseks on vaja keskkonnamõju hinnangut. Paisu rekonstrueerimisel tuleb arvestada kalapääsude rajamisega.

4.3 Sobilik funktsioon

Sobiliku funktsiooni leidmine dikteerib hoone restaureerimise. Hoone ei ole küll mälestis, aga kahtlemata on ta pärandkultuuri objekt ning varasemalt moodustanud ühtse terviku mõisakompleksiga.

Vesiveskeid on soovitatud taastada:

- vee-energia saamiseks,
- arhitektuurimälestusmärgi või turismiobjektina või
- jahu- või saeveskiks.

Oleks hea, kui ühekorraga saavutataks mitut eesmärki, nt veejõujaam koos paisjärvega oleks ühtaegu ka turismiobjekt. Taastamisel pole enam määrav veskihoone suurus, vaid paisu olukord ja selle taastamise võimalused. Tänapäevased hüdroturbiinid vajavad vähe ruumi, mistõttu veskihoone võib kujundada turismiobjektiks.³

Hoone omanikul on huvi hüdroenergia tootmiseks ja selle võimalikkusega praegu tegeletakse. Raskem on aga leida selle juurde lisafunktsiooni. Vesiveski kinnistu miinuseks on tema väike krundi suurus. Parkimisvõimalus on vaid vahetult hoone ees või siis Veski tee ääres, mida kasutavad ka kalamehed oma autode parkimiseks. Vängla paisjärv on kohalike kalastushuviliste seas tuntud koht. Võimaliku variandina võiks mõelda koostööle kohaliku turismitaluga, mis pakub majutust ja paadilaenutust. Paadilaenus, värske kalasupp ning majutus koos hommikuse kohvi ja värske saiaga.

Uuele kasutusotstarbele mõeldes tundub justkui loogiline uue funktsioon seotus veega. Tegevused aga mis on seotud veega on tihti hooajalised muutliku veetaseme tõttu.

Eesti hüdroenergeetiline potentsiaal on väike, sest jõgede veerikkus sõltub sademetest ning reeglina on jõed veerohked vaid kevadel ja sügisel. Nii oli ka vanasti – saeveskid töötasid kevadeti ja sügiseti. Suveks lasti pais alla, et jõe kallastel saaks rohi kasvada ja talupojad heina teha.⁴

3 Mare Pärnapuu, TTÜ keskkonnauuringute instituut „Eesti vesiveskitest. www.keskkonnatehnika.ee/arhiiv/2003/6_2003/parnapuu.htm

4 Tiia Pedusaar „Paisude tulevik meie jõgedel. www.envir.ee/878420

Erinevate funktsioonide rakendamisel tuleb silmas pidada koha väiksust, kaugust suurematest kohtades, hooajalisust ning samuti piirkonnas juba olemasolevaid võimalusi.

Vängla on väike küla kus 2012 aasta seisuga elab 42 elanikku. Vängla kaugus Tallinn-Pärnu mnt ca 15 km, Pärnust ca 40 km. Vänglas nii nagu teistes väiksemates külades elatakse aastaringselt vaid kolmes-neljas talus või on küladesse elama jäänud vaid vanemaealine generatsioon. Suveperioodil elavneb külaelu suvitajate ja maakodudes puhkavate inimeste arvelt.⁵

5 KOKKUVÕTE

Viimastel aastatel on taastatud vesiveskeid erineva funktsiooni tarbeks. Restaureeritud vesiveskid koos nende juurde kuuluvate paisjärvedega rikastavad meie maastikke ning soodustavad turismi arengut.

Vängla vesiveski hoone pole muinsuskaitsealune objekt ning projekteerijale jääb piisavalt mänguruumi edasisel projekteerimisel. Objekti restaureerimisel tuleks vaadata hoonet kui tervikut. Materjalidena eelistada juba eelnevalt hoone juures kasutusel olnud traditsioonilisi materjale. Hoonele uue funktsiooni leidmisel püüda mahutada see olemasolevaase mahtu säilitades lihtsat välisvormi.

5 Vigala vald: www.vigala.ee

6 KASUTATUD MATERJAL

1. Riigiarhiiv ERA.66.16.387 Ettekanded, aktid ja kirjavahetus Vängla vesiveski rentimise kohta aastatel 1921-1927
2. Riigiarhiiv ERA.62.43.933 Vängla karjamõis
3. Riigiarhiiv ERA 58.3.493 Statistilised andmed asundustalude kohta: Vängla karjamõis 1922.a.
4. Riigiarhiiv ERA 1536.2.5365 Uexküll Marie kaebus Maakorralduse ja metsade peavalitsuse peadirektori otsusele Läänemaa Vängla vesiveski võõrandamise kohta 1929.a
5. Muinsuskaitse arhiiv ERA.T-76.1.13172 Eesti vesiveskite inventeerimine 1991.a. Vängla vesiveski O. Suuder A-2905.
6. Juske Anto Vesivekid 1993.
7. Pärnapuu Mare, TTÜ keskkonnauuringute instituut „Eesti vesiveskitest. www.keskkonnatehnika.ee/arhiiv/2003/6_2003/parnapuu.htm
8. Pedusaar Tiia „Paisude tulevik meie jõgedel. www.envir.ee/878420
9. Vigala vald: www.vigala.ee
10. Vängla www.vikepedia.ee

7 LISAD

1. O. Suuder'i fotod Vängla vesiveskist 1991.a. Eestvaade ja vaade hoone idakülje veerennile
2. Vesiveski möldri Madis Almerti plaan hoonete paiknemisest
3. Kinnistu nr 11, Vängla vesiveski kinnistu pärast karjamõisa tükeldamist
4. Eestimaa kinnitus A/S EKA 22 aug 1921 aruanne
5. Eestimaa kinnistus A/S EKA aruande Lisa 2, hoone skeem enne põlemist.
6. Vängla vesiveski krunt nr 11 kasutuskõlblike hoonete hindamisleht 1923.a.
7. Fotod Vängla vesiveskile erinevatel aastaegadel
8. Vängla vesiveski plaani eskiis. Skeemil näidatud fotode vaatenurgad.
9. Vängla vesiveski vaate skeemid
10. Fotod vesiveskile loodest ja idast
11. Fotod vesiveskile läänest ja edelast
12. Fotod hoone paekivi seinte nurkadest
13. Fotod hoone lõuna ja lääneseina hilisematest parandustest
14. Fotod hoone akendest
15. Fotod hoone udest
16. Fotod katuseräästast ning müüri latist
17. Fotod ruumist nr 1
18. Fotod ruumist nr2
19. Fotod ruumidest nr 4 ja nr 5
20. Fotod ruumidest nr 5 ja nr 6
21. Fotod pööningule ja ruumile nr 6
22. Fotod veskikoja veerennile ruumis nr 5

LISA NR 1

Vaade Vängla vesiveskile koos eluhoonega 1991.a. foto O. Suuder.

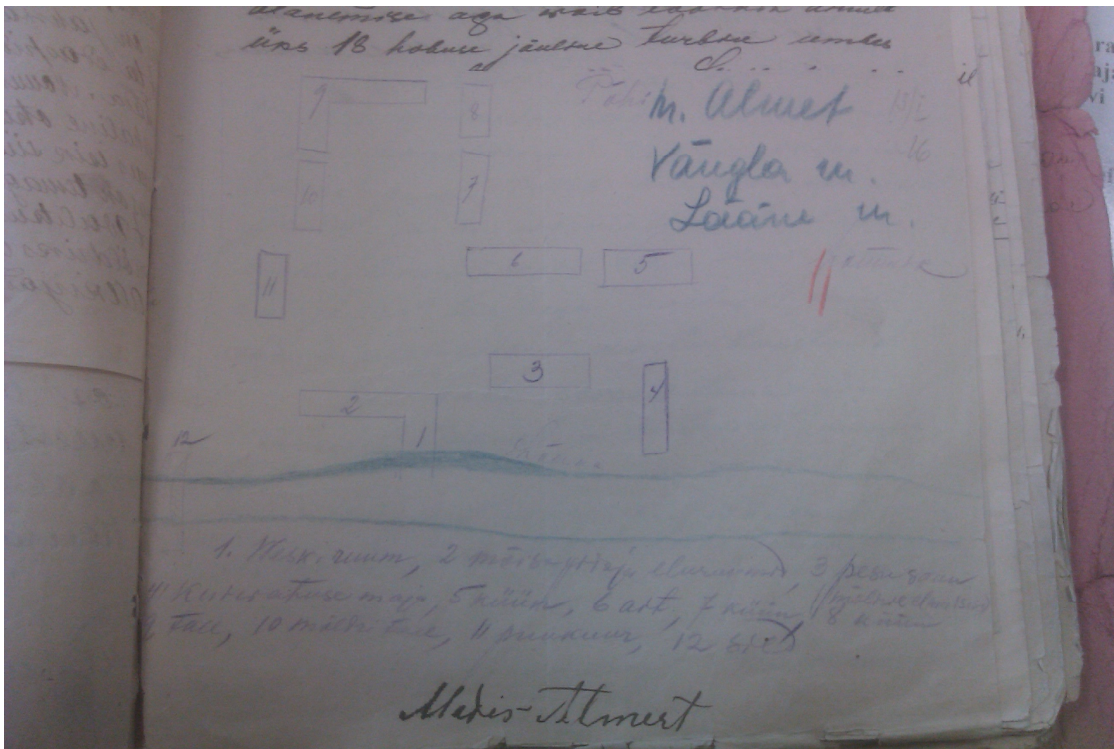
Muinsuskaitse arhiiv ERA.T-76.1.13172

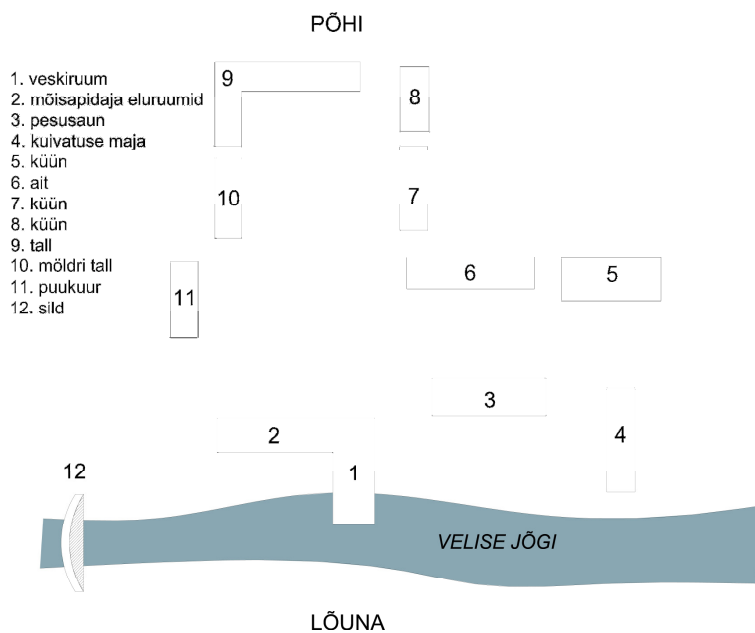
Vaade Vängla vesiveski idakülje veerennile 1991.a., foto O. Suuder.

Muinsuskaitse arhiiv ERA.T-76.1.13172

LISA NR 2

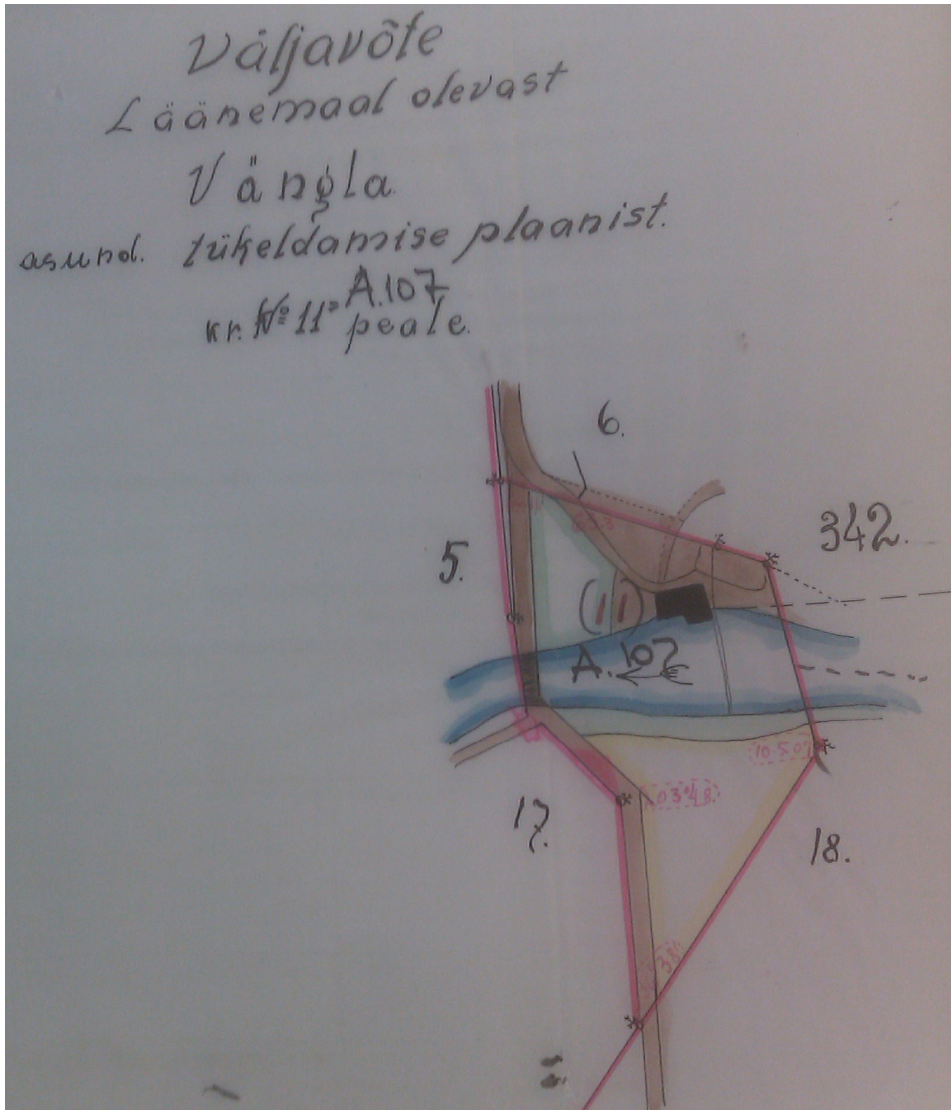

11. Möldri Madis Almert'i skeem hoonete paiknemisest. Foto arhiivi dokumentidest. Riigiarhiiv ERA.66.16.387 Ettekanded, aktid ja kirjavahetus Vängla vesiveski rentimise kohta aastatel 1921-1927

Möldri Madis Almert'i skeem hoonete paiknemisest. Skeem tehtud foto põhjal.

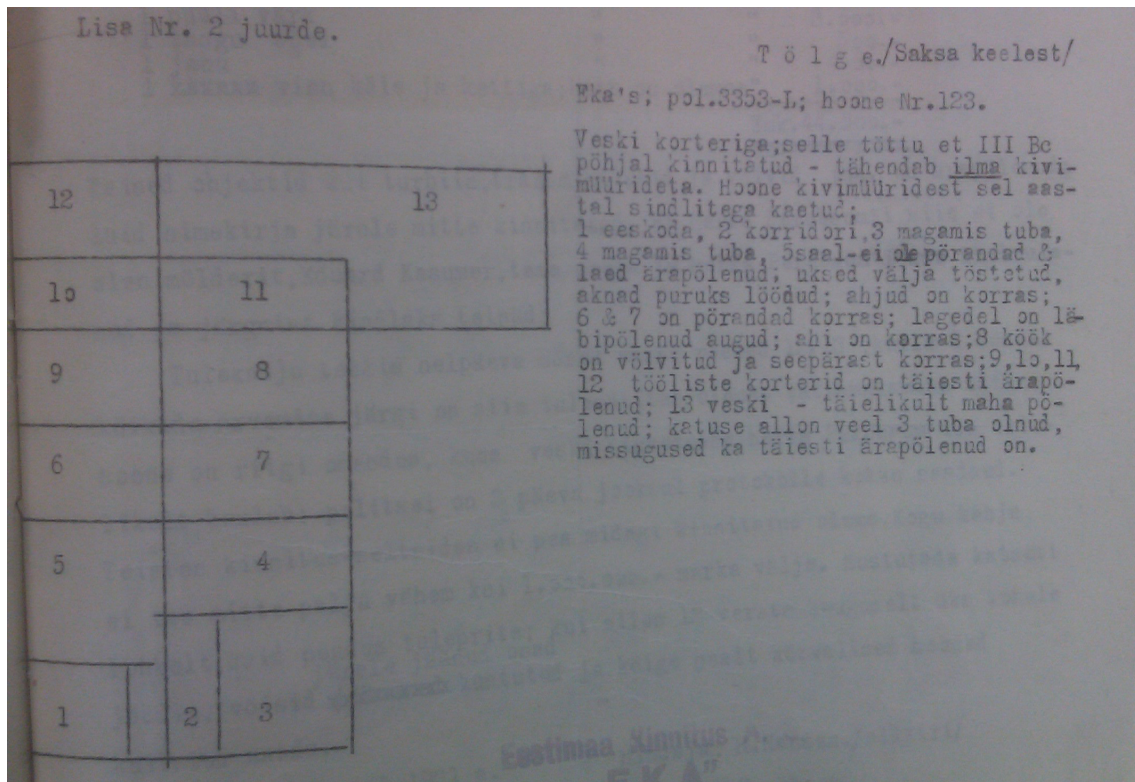
LISA NR 3

N ^E N ^E	Talu nimed.	Põld	Heina maa.	Karja maa.	Kõrgu kõrpli ga	Kõlb- mata.	Tüvi suurus	Talu suurus	Märka sed.
11. a.	Veske	1.02	0.81	"	1.83	1.41	3.24	10.74	11.73 ha
		"	7.50	"	7.50	"	7.50		
	Kõrgu:	1.02	8.31	"	9.33	1.41	10.74	10.74	

Väljavõte Vängla vesiveski asendi plaanist pärast karjamõisa maade tükeldamist. Riigiarhiiv ERA.62.43.933 Vängla karjamõis

LISA NR 5

Eestimaa Kinnitus A/S EKA aruanne põlenud veskihoone kohta, skeme ruumide paiknemisest. Foto arhiividokumentidest. Riigiarhiiv ERA.66.16.387 Ettekanded, aktid ja kirjavahetus Vängla vesiveski rentimise kohta aastatel 1921-1927

LISA NR 7

Vaade Vängla vesiveskile suurvee ajal. Foto Janar Kilumets

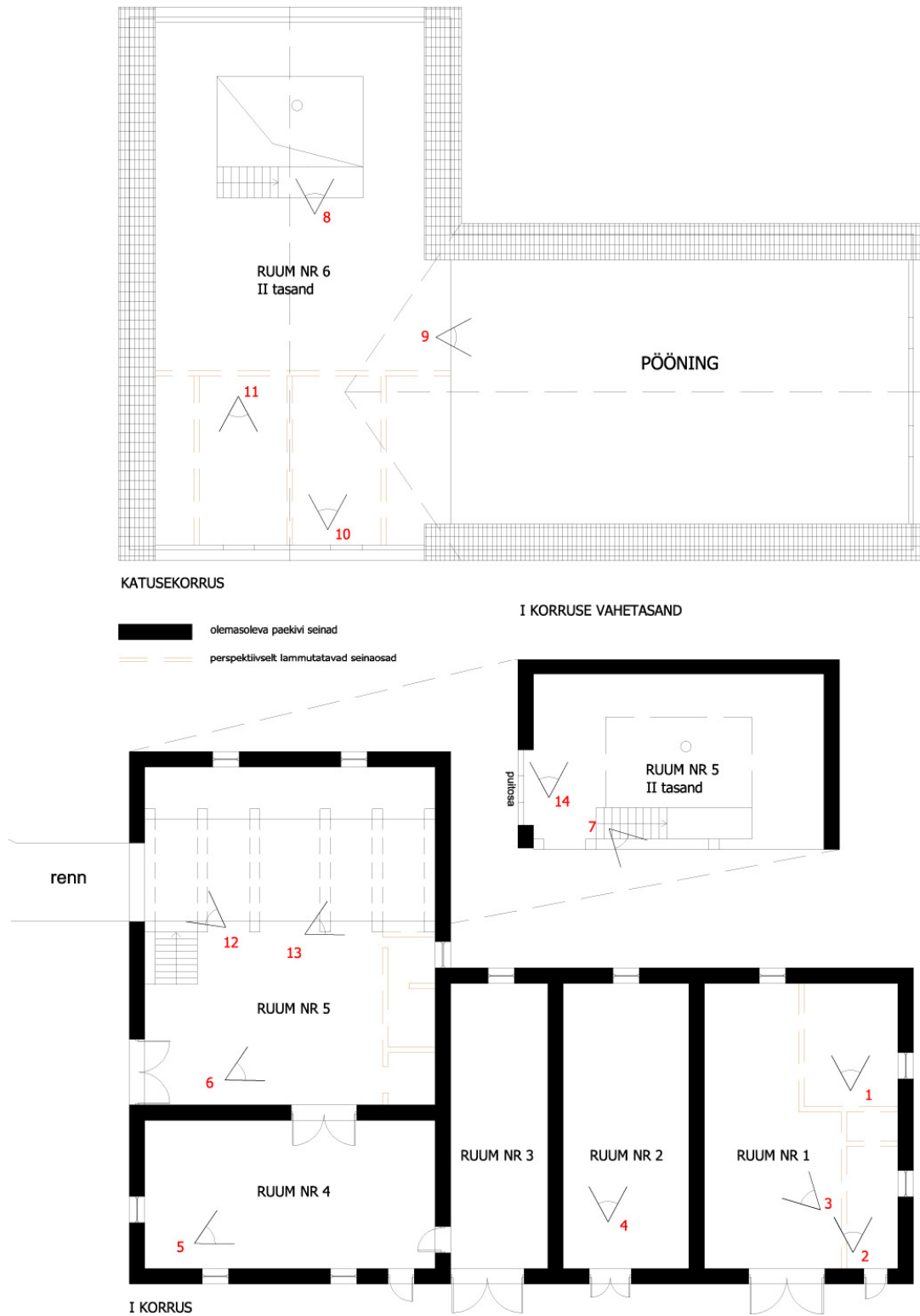

Vaade Vängla vesiveskile suvel. Foto Kirsti Saaremäe

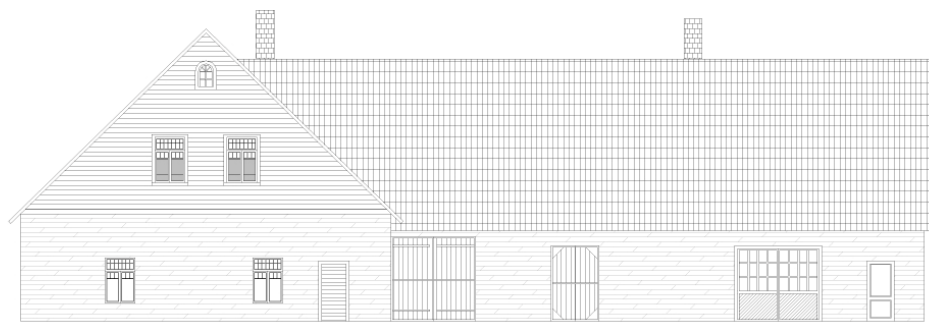
Vaade Vängla vesiveskile kevadel

LISA NR 8

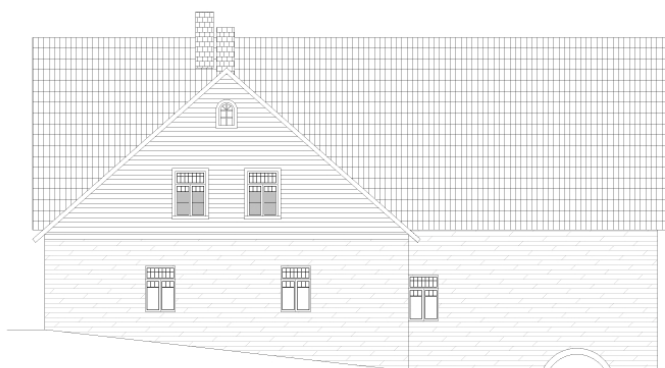

Vesiveski plaani skeemid. Skeemil näidatud fotode vaatenurgad

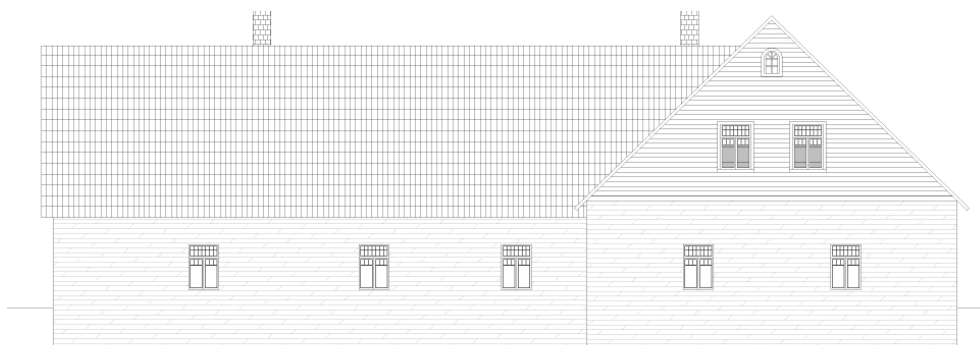
LISA NR 9

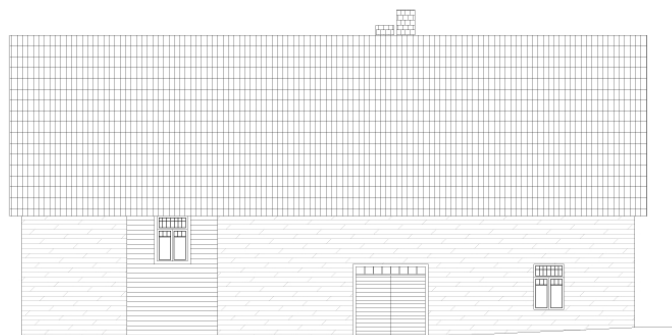
vaade põhjast

vaade läänest

vaade lõunast

vaade idast

Vesiveski vaate skeemid

LISA NR 10

Foto veskihoonele loodest

Foto veskihoonele idast

LISA NR 11

Foto veskihoonele läänest

Foto veskihoonele edelast

LISA NR 12

Hoone kirdenurk

Hoone edelanurga pragu

Hoone kagunurk, veerenni juurest

Ukse juures hilisemad parandused

LISA NR 13

Hoone edelanurga hilisemad parandused betooniga.

Veskikoja lääneseina veerenni avaus

LISA NR 14

Veskikoja I korruse aken

Otsaviilu aken

Otsaviilu sein koos akende paiknemisega

LISA NR 15

Põhjafassaadi ukсед

LISA NR 16

Fotod katuseräästale

Foto müüriatile

LISA NR 17

Foto ruumist nr 1, vaatenurk 1

Foto ruumist nr 1, vaatenurk. 2

Foto ruumist nr 1, vaatenurk. 3

LISA NR 18

Foto ruumist nr 2, vaatenurk 4

Foto ruumist nr 2

LISA NR 19

Foto ruumist nr 4, vaatenurk 5

Foto ruumist nr 5, vaatenurk 6

LISA NR 20

Foto ruumist nr 5, vaatenurk 7

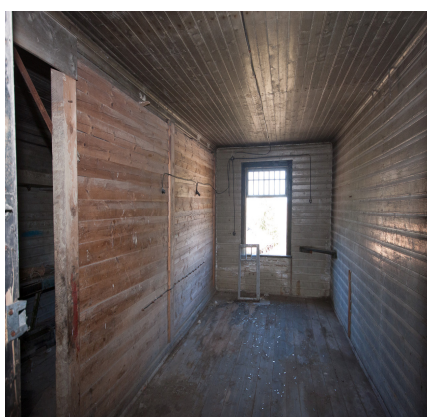

Foto ruumist nr 6, vaatenurk 8

LISA NR 21

Foto elumaja pööningule, vaatenurk 9

Fotod veskihoone II korruse ruumidest vaatenurgad 10 ja 11

LISA NR 22

Foto veski rennile vaatenurk 12

Foto veskikoja ruumi rennile vaatenurk 13

Foto veskikoja II korruse tasandi vahelaele vaatenurk 14